

MACHIAVELLIPRIJS 2003 JURYPAPPORT DE STEMWIJZER

De toekenning van de Machiavelliprijs 2003 staat in het teken van de verkiezingen. Het was een spannend begin van het jaar. Verkiezingen in januari. En later ook nog in maart. Gevestigde partijen hadden in 2002 nogal op hun donder gekregen. Gevestigde media waren in verwarring geraakt. En de vraag was niet of, maar welke lessen zouden worden getrokken.

Dat liep nogal uiteen. Leiderschap moet boeien en binden, was de les die de PvdA had getrokken, getuige de verkiezing van een nieuwe lijsttrekker. De bestuurlijke zelfverzekerdheid onder paars maakte plaats voor empathie, responsiviteit, bescheidenheid en tempering van de verwachtingen. Bij de stembus werkte het. De VVD, de andere grote verliezer, zocht het in een scherp inhoudelijk profiel. Met harde beloftes en ongegeneerde retoriek. ('de misdaad met een kwart verminderd in vier jaar')

Sommige media deden ook aan zelfonderzoek. Al dan niet in de openbaarheid. In de toon van de berichtgeving is de geest van 2002 soms voelbaar aanwezig. Beestjes worden tegenwoordig in vrijwel ieder geval bij de naam genoemd. Maar ook dat schiet wel weer eens door. Zo lijdt bijvoorbeeld alles wat Marokkaans en mis is tegenwoordig aan een behoorlijke overexposure. Twee adviesraden bogen zich het afgelopen jaar over de relatie media-politiek. Eerst was er het rapport Medialogica van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. Een paar maanden later vetscheen het rapport van de Raad voor het Openbaar Bestuur over de lat-relatie tussen media en politiek.

Snelheid, zo werd vastgesteld, is cruciaal geworden. Publieke kwesties worden gepersonaliseerd. Er treedt voortdurend meutevorming op rond publicitaire hypes. Beelden worden voortdurend herhaald, denk maar aan de lieve en intelligente schoondochter. Journalisten registreren niet alleen het nieuws, maar interpreteren dat ook steeds meer. Niet het publiek belang of een onafhankelijke informatievoorziening aan de burger, maar de nieuwswaarde bepaalt wat er in de media komt. Daar staat tegenover dat de waakhondfunctie van de media zich stevig heeft ontwikkeld. Dat de transparantie van het politiek-bestuurlijke bedrijf is toegenomen. En dat de burgers zich beter kunnen informeren.

Politici moeten zich in deze mediawerkelijkheid overeind zien te houden. De Belg Elchardus, auteur van de Dramademocratie, trekt de vergelijking met een Big Brotherhuis. En de kiezer, soms op zoek naar richting en houvast, kan makkelijk de weg kwijtraken. Of zich gedemotiveerd afwenden. Er is gelukkig ook een andere werkelijkheid. Gedomineerd door inhoud, techniek, en toegankelijkheid. Want als er verkiezingen zijn, is er tegenwoordig ook altijd de Stemwijzer. In 1989 begon het allemaal als een boekje met een diskette. Vijftig werden er toen besteld. Bij de kamerverkiezingen in 2002 deden maar liefst twee miljoen kiezers de test. Bij de verkiezingen in 2003 werd dat aantal bestendig. Zelfs bij de verkiezingen voor Provinciale Staten –die weinig opwindend kennen– waren er nog altijd 150.000 bezoekers. En daarmee heeft de Stemwijzer zich een wezenlijke, unieke en bestendige plek verworven in het verkeer tussen kiezers en gekozenen.

In het buitenland is dit alles niet onopgemerkt gebleven. Dat blijkt uit de inzet van het StemWijzerprocedé bij de jongste Bondsdagverkiezingen in Duitsland. En ook bij de deelstaatverkiezingen in Beieren.

Gaat het om het effectief gebruik maken van de mogelijkheden van internet, dan laat de Stemwijzer politieke partijen ver achter zich. Daar ligt een uitdaging. En trouwens ook voor de 'traditionele' media. Want duidt het miljoenenpubliek van de Stemwijzer niet op een in brede kring levende informatiebehoefte, waar kranten en Tv-programma's kennelijk onvoldoende in voorzien? In een tijd van voortgaande mediatisering en personalisering van politiek in het algemeen en verkiezingen in het bijzonder, biedt de StemWijzer een welkom inhoudelijk tegenwicht. De enorme toeloop op de stemtest logenstraft trouwens ook de veronderstelling dat het bij verkiezingen nog slechts om personen zou gaan.

Aanleiding tot hilariteit geeft de StemWijzer ook. Veelvuldig hoor je verhalen over dat kaderlid van GroenLinks, dat het stemadvies 'Christen Unie' krijgt. Of de trouwe PvdA-stemmer die door de StemWijzer naar de Lijst Pim Fortuyn wordt verwezen. Is daarmee de ondeugdelijkheid van de StemWijzer aangetoond? Nee, maar het laat wel iets anders zien. Namelijk dat stemgedrag zich ook weer niet helemaal laat afleiden uit programma's. En dat personen, stijl en cultuur ook vaak bepalen waar de stem van de kiezer naar uit gaat.

Tijdens de verkiezingen van 2003 is ook onderzoek gedaan onder 10.000 bezoekers van de Stemwijzer. De meeste gebruikers zien de StemWijzer als een handige manier om zich te informeren over de standpunten van politieke partijen. Of om na te gaan in hoeverre de eigen standpunten wel overeen komen met die van de partij van hun voorkeur. Ongeveer een derde zegt dat het stemadvies van de StemWijzer hun keuze in het stemhokje heeft beïnvloed. Dat aantal is goed is voor meer dan tien kamerzetels.

Het onderzoek toont ook nog iets anders aan. De gangbare politieke websites, zoals die van politieke partijen of 'U komt toch ook' van Binnenlandse Zaken, zijn toch vooral het domein van hoogopgeleide jongeren. Het publiek dat op de StemWijzer afkomt is veel meer representatief voor alle kiezers. En dat is zeker een groot compliment waard.

De StemWijzer is geen spoorboekje voor de kiezer. Er loopt geen rechte lijn van het stemadvies naar het kiesbiljet. En dat hebben de makers ook nooit geambieerd. Vanaf de oprichting was het doel educatief van aard. En dat is altijd zo gebleven. De StemWijzer informeert, confronteert, prikkelt en stemt tot nadenken. Daarin schuilt ook haar kracht; die voldoende bleek om twee miljoen kiezers aan te trekken.

Samenvattend heeft de StemWijzer:

- een eminente en wellicht duurzame bijdrage geleverd aan de publieke informatievoorziening rond verkiezingen;
- een belangrijke stimulans gegeven aan de politieke discussie in huiskamers, kantines en kantoren;
- op creatieve laten zien welke betekenis internet kan hebben voor de politieke participatie en voor het stimuleren van verantwoordelijk en betrokken burgerschap.

Het is dan ook met genoeg, en vanzelfsprekend, dat de jury van de Stichting Machiavelli de Machiavelli-prijs 2003 toekent aan de makers van de StemWijzer.